

Épül az emlékmű

GERŐ Gyula

**Magyar könyvtártörténeti kronológia, 4. köt. : 2008–2010 ; Pótlások 996–2007 / összeáll. Gerő Gyula ; [a szerkesztésben közrem. Rácz Ágnes]. – Budapest : Országos Széchényi Könyvtár, 2014. – 428 p. ; 30 cm
ISBN 978-963-200-577-5 Ö ISBN 978-963-200-628-4**

Kevés könyvtártudományi–könyvtártörténeti munkát fogadott olyan egybehangzó szakmai elismerés, sőt lelkesedés, mint Gerő Gyula 2010. február 1-jén megjelent terjedelmes adattárát. A sajtóvisszhang is igencsak kedvező volt. Azóta éppen öt esztendő telt, és egyre inkább meggyőződhetünk arról, hogy a kezdeti ujjongás tartós maradt: a *Könyvtári Intézet* védnökségével, segítségével megszületett kronológia kiváló, jól és sokoldalúan használható kézikönyv a kutatásban, az oktatásban és a mindennapi könyvtári gyakorlatban. A könyvtári szakirodalom olyan terméke, amely méltán

állítható a ma már legendás alkotások (*Ferenczi Zoltán* alapvetése, *Gulyás Pál* bibliográfiaelméleti szintézise, a *Sallai-Sebestyén* – hogy csak néhány példát említsek) mellé és egyenrangú társa a mostani ezredfordulón napvilágot látott *Könyvtárosok kézikönyve* öt kötetének. Könnyű megjósolni: az összeállítás hosszú-hosszú ideig, számtalan nemzedék kezében nélkülözhetetlen segédlet, az egyik recenzens, *Pallósiné Toldi Márta* találó szavaival: megkerülhetetlen tudástár lesz. Kissé jelképes gondolatátvitellel: a sokszínű, gazdag magyar könyvtári kultúra több mint ezer évének maradandó emlékművét tisztelhetjük az immár négy kötetre nőtt opusban.

Gerő Gyula már a kiadvány első kötetében megígérte, hogy lesz folytatás. S íme, most örömmel üdvözölhetjük az adattár újabb, kiegészítő kötetét. Örömmünket fokozza, hogy a szerző méltányolta, és ami több: megfogadta a rendkívüli jó szándékkal leírt, valamint a könyvbemutatók sokaságán elmondott kritikai észrevételeket, kollegiális tanácsokat, javaslatokat.

A negyedik kötet első része valóban egyenes folytatása az alapműnek: nyolcvanhárom fólió méretű oldalon a 2008, 2009 és 2010 folyamán lezajlott, a hazai könyvtárügy szempontjából fontosnak vélt, illetve az első két kötet gyűjtőköréhez illeszkedő történéseket regisztrálja, és a korábbiakhoz hasonlóan igyekszik következetesen rögzíteni a személyi változások szinte beláthatatlan sokaságát. E három esztendő alighanem legjellemzőbb elmozdulása a számítógép, az internet, a web újabb térhódítása, a digitalizálás indokolatlanul – ám a szakmán kívül álló okokból – lassú kibontakozása. Elképesztően sok a könyvtárak névváltozása (pontosabban: névváltoztatása), és ezzel összefüggésben vagy ettől függetlenül az intézmény-összevonások (vagy szétválasztások) tömegtelen mennyisége. Jóleső érzéssel olvashatunk a kitüntetésekről és a PhD-doktori címek szaporodásáról. S fájdalmasan konstatáljuk a halálesetek szomorú tényét.

A következő blokk (száztizenöt oldalon) a „Pótlások, javítások, 1997–2007” címet viseli. Erre tényleg szükség volt, ez az adattömeg nagyon előnyösen egészíti ki a retrospektív kronológiát. Különösen érdemes figyelni a reformkori és a dualizmus kori fejleményekre, például a két kultuszminiszter, *Eötvös József* és *Trefort Ágoston* (mellesleg: sógorok voltak) könyvtár-politikai intézkedéseire, erőfeszítéseire. Ám sokunk számára meglepő az is, hogy a Vasárnapi Újság már az önkényuralom éveiben, 1856–57-ben élénken foglalkozott a községi könyvtárak létesítésével. Számtalan alig ismert tény villan fel a két világháború közötti időszakból is. Gerő Gyula úgy vélte, a korábban árnyaltabban dokumentált 1945 utáni szakaszból is vannak adósságai; ezeket többnyire sikerült törleszteni. Előszavát idézem: „Például sikerült felderíteni az 1952 és 1984 között működött járási könyvtárak hiányzó adatait, valamint az 1960 után szervezett megyei kórházi könyvtárhálózat teljes történetét a felíveléstől a napjainkra helyenként bekövetkezett hanyatlásig, sőt némelyik könyvtár teljes felszámolásáig.” Talán e mondat azt is érzékelteti, hogy egy ilyen kronológiát az elvárható tárgyilagosság mellett nem egyszer a szubjektív sugallat jól leplezett indulata is jellemezhet.

Az „emlékmű”, vagyis a kiadvány felépítésének, szerkezetének belső logikája magától értetődően megkövetelte, hogy a negyedik kötetben is legyenek mutatók. Mindhárom index – előbb a személynevek, aztán az intézmények, szervezetek, települések, földrajzi egységek mutatója, végül a tárgy-mutató – az előzőekhez hasonló szellemben, azonos elvek alapján készült, most is „tálcán”, együttvéve csaknem nyolcvan oldalon kínálják a hatékony és gördülékeny visszakeresés lehetőségét.

A Könyvtári Intézet és a kiadó, az *Országos Széchényi Könyvtár* meglepetést is ajándékozott az olvasóknak, az érdeklődőknek, mégpedig „A Magyar könyvtártörténeti kronológiában említett kiadványok bibliográfiája” című összeállítást. Gerő Gyula pontosan meghatározta ennek az egységnek is a helyét, szerepét; leghelyesebb szó szerint idézni: „az évenként – azon belül betűrend szerint – rendezett jegyzék azt a célt szolgálja, hogy a kutatók számára áttekinthetővé váljék a vizsgált korszak könyvtárügyének, könyvtári gondolkodásának és törekvéseinek eszmei-gondolati háttérvilága, a szűkebb-tágabb környezet szellemi ráhatása a szóban forgó korszakra.” Az „említett kiadványok” – zömmel könyvek, kisebb hányadukban időszaki sajtótermékek, főként könyvtári szaklapok, aztán különlenyomatok – pontos, részletes

bibliográfiai leírásait *Rácz Ágnes* készítette, és a százhuszonkét oldalra terjedő lajstromhoz rövid, az adatközlés módszereiről tájékoztató bevezetőt is írt hozzá. Gondos, az adattár szerkesztőjének szándékaihoz igazodó precíz munkát végzett. Köszönet érte.

Nyilvánvaló, hogy ez a jegyzék nem helyettesíti, mert nem is helyettesítheti a valamikori magyar könyvtári retrospektív szakbibliográfiát, ám számottevő, pótolhatatlan adalék lehet annak majdani összeállításához, akár annak kiinduló alapját – vagy ha maradok az emlékmű-metaforánál: annak egyik tartóoszlopát – képezheti. Már csak ezért is célszerű lenne elgondolkodni azon, hogy nem kellene-e a mostani számbavétel szembeötlő hézagait kiegészíteni. Az eseményadatok rögzítésekor a szerzői neveket és a címeket a szövegbe illesztve láthattuk, talán ezért tűntek fel kevésbé a kétségtelen hiányok. Ha ismét összefogunk, mint az első három kötet után tettük, ezek a hiányok biztosan pótolhatók, esetleg már a várt ötödik kötetben. Ezúttal csak néhány példát hoznék fel, szem előtt tartva a szerkesztő gyűjtőköri (azaz tartalmi) megfontolásait. A hazai bibliográfiai irodalom nem könyvtári termékei közül kimaradt *Aigner Lajos* Magyar tudományos értekező (1861–62) című folyóirata, *Krisztics Sándor* Magyar nemzeti bibliográfia 1941 (Pécs, 1943) című könyvészete, *Ballagi Aladár* Buda és Pest a világirodalomban című címjegyzéke (Budapest, 1925), továbbá *Kertész János* számos helyismereti-honismereti összeállítása (pl. Nagyvárad, Abaúj-Torna vármegye, a ruthén kérdés). A könyvtári bibliográfiák között nem szerepel – mások mellett – a Helyismereti művek. Hajdú-Bihar megye című sorozat harminchat füzete, a KMK szakmai támogatásával közreadott Magyar nyelvű kézikönyvek a közművelődési könyvtárakban (Debrecen, 1977) című kötet (a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár kiadványaival egyébként is mostohán bánt a kronológia szerkesztője). Nem találjuk az erdélyi *Gyalui Farkas* Külföldi közkönyvtárakról (Kolozsvár, 1903) című beszámolóját vagy a Könyvtártudományi tanulmányok harmadik darabját (Budapest, 1974). A magánkönyvtárakról és a jeles személyiségek olvasmányairól írt könyvek közül szintén több hiányzik: például *Tasi József*. József Attila könyvtára és más tanulmányok (Budapest, 1985), *Deme Zoltán*: Verseghy könyvtára (Budapest, 1977), *Deé Nagy Anikó*: A könyvtáralapító Teleki Sámuel (Kolozsvár, 1997), *Klempa Károly*: A keszthelyi Festetich könyvtár (Keszthely, 1938).

Mindazonáltal ez a felvetés semmiképp sem csökkentheti örömmünket. Örülünk, hogy új elemmel bővült a magyar könyvtári kultúra nyomtatott emlékműve. Nagyon bízunk benne, hogy a még hiányzó részlet is elkészül: kézbe vehetjük, forgathatjuk a kitüntetett kollégák teljes listáját. A köztisztületnek örvendő, nagyra becsült szerzőnek nemrég ünnepeltük kilencvenedik születésnapját, ami bizony ritka adománya a sorsnak. Őszinte szívből reméljük, hogy a sors továbbra is kegyes lesz hozzá, és még számos alkotó évvel gazdagít-

hatja életművét. Jó egészséget kívánunk és töretlen munkakedvet. Szeretnénk hinni, hogy most már tényleg sikerül rábeszélni, hogy vesse papírra, vagy ha ez már megtörtént, tegye közzé emlékiratait. A memoár a közelmúlt, több mint hatvan esztendő magyar könyvtárügyének lenne színes krónikája, nélkülözhetetlen forrása, a fiatalabb nemzedék számára pedig a követésre méltó példát mutathatná.

Bényei Miklós

E-könyvek a felsőoktatási könyvtárakban¹

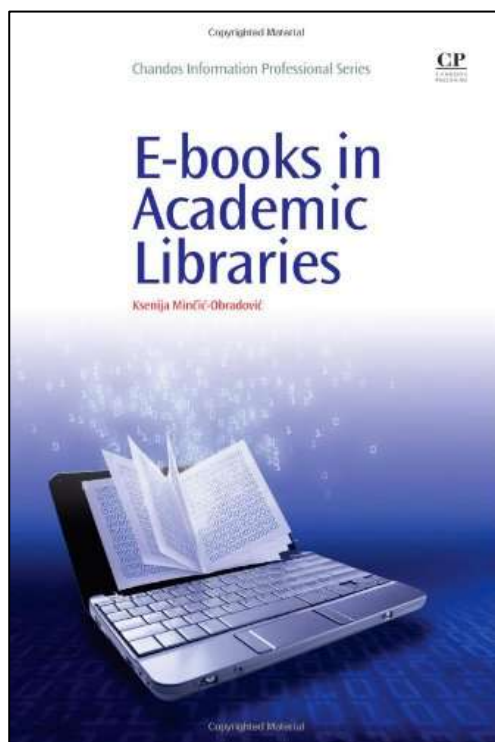
„Sokan írtak már az e-könyvekről.

Ez a médium igen rejtélyes.

Minden héten felbukkan témaként valamelyik újságban.

Mindenkinek van róla véleménye.

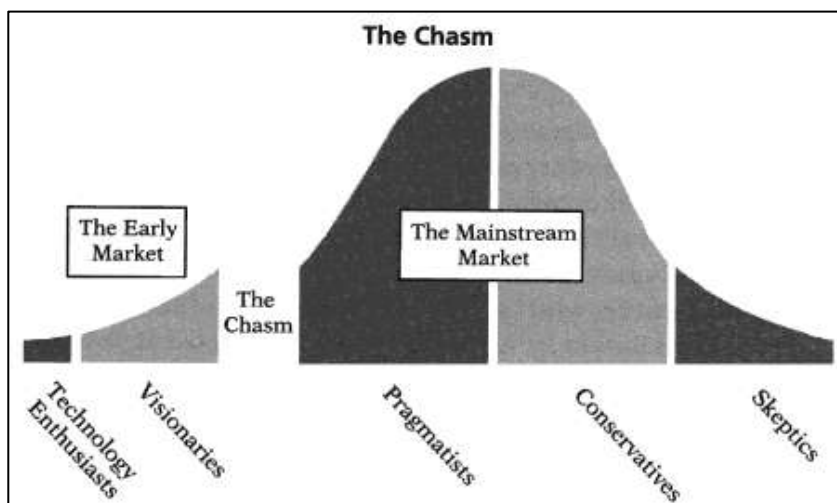
Számos okból, sok szerző írt már róla különböző véleményeket, azonban még mindig több a kérdés ezen a területen, mint a válasz.”²

MINCIC-OBRAĐOVIC, Ksenija (2011):
E-Books in Academic Library.
Oxford, Cambridge, New Delhi : Chandos Publishing.
ISBN 978-1-84334-586-2 (print)
ISBN 978-1-78063-050-2 (online)

A szerző több mint 11 éve az új-zélandi Aucklandi Egyetem³ katalogizálási vezetője. Korábban hét éven át az intézmény Katalogizálási és megőrzési csoportjának igazgatója volt. Szerb származása révén nagy tapasztalattal rendelkezik mindkét ország gyakorlatát illetően. Munkája során a könyvtári katalógus használhatóságának fejlesztésén fáradozik, emellett a katalogizálási munkafolyamatért és ennek szervezéséért felel, figyelembe véve az informatikai fejlesztéseket, például a katalogizálási eljárások fejlesztése kapcsán. Tevékenységének köszönhetően az e-könyvekre specializálódott, saját bevallása szerint különös érdeklődéssel követi a témát, amelyet számos konferencia-előadás, nyilvános szereplés bizonyít, amellyel mind hazájában mind külföldön népszerűsíti ezt az új médiumot.

A mű az e-könyvek felsőoktatási alkalmazási lehetőségeire összpontosít, néhány fejezet azonban jól kapcsolható más típusú könyvtárak gyakorlatához is. A szerző kiválóan mutatja be a témával kapcsolatban felmerülő érdekes problémákat⁴ és tényeket, amelyeket az e-könyvek megjelenésével és elterjedésével vezet be, és az e-könyvek új lehetőségeivel és jövőbeni használatával zár. Bemutatja Moore innovációelfogadás görbéjét⁵ és ezen keresztül érzékelteti az e-könyvvel kapcsolatos nézeteket. Nelson és Wallis azt vallják, hogy az e-könyvek át kell jutnia a szakadék (The chasm), ezt az akadályt le kell küzdenie az új technológiáknak, mielőtt széles körben elfogadottá válnak. A felsőoktatási könyvtárak lelkesednek az e-könyvekért, mivel szerencsés helyzetben vannak: a hallgatók jól boldogulnak a digitális tartalmakkal, és az egyetemek hajlamosak korai alkalmazókként (early adopters) fellépni ebben a helyzetben.

1. ábra Moore innováció-elfogadás görbéje

Forrás: <http://www.exampler.com/testing-com/writings/reviews/page19.gif> idézi Mincic-Obradovic (2011) p. 10.

A Közös Információs Rendszerek Bizottsága (Joint Information System Committee = JISC) Nemzeti E-könyv Megfigyelő Projekt (National E-book Observatory Project) kutatásai kimutatták, hogy 2009-ben az Egyesült Királyságban közel a 127 felsőoktatási intézményi oktatónak 65%-a használt e-könyvet, amelynek több mint felét (52,2%) a felsőoktatási könyvtárból kölcsönözték, ami emelkedő tendenciát mutatott az előző évekhez képest (2008-ban 45,4%). A másik legnépszerűbb forrás⁶ az interneten ingyenesen hozzáférhető kiadvány volt (pl. NetLibrary).⁷

Jelenleg az e-könyvek elterjedése meglehetősen eltérő arányokat mutat a különböző országokban. Az angol nyelvű könyvek ilyen tekintetben igencsak eltérnek más nyelvektől, azonban egyre dinamikusabban terjed a spanyol és a kínai nyelvű irodalom.

A második fejezet közvetlenül a bevezetést követően az e-könyvek megjelenését mutatja be az 1960-as és '70-es évektől, majd általánosságban ismerteti az e-könyvek típusait és bevezeti az olvasót használatuk előnyeibe és hátrányaiba. Az első digitális könyvtári kezdeményezés vízióját mérföldkőként említi (Gutenberg-projekt – Michael Hart), amelynek eredményeképpen tizenöt év után elkészült az első ezer tétel. Az e-könyvkészítés ekkor még különleges és meglehetősen költséges művelet volt. Az 1980-as és '90-es évek meghozták a fordulópontot: a cégek⁸ elkezdték a CD-ROM-ra és a floppylemezekre történő e-könyvgyártást. Napjainkra az e-könyvek találkoztak a közösség igényeivel, ugyanis a közösségi szükséglet és az e-könyv-

technológia elvárásai harmonizálódtak. Az e-könyvek definíciója széles skálán mozog, a szerző a következő, általános definíció mellett teszi le a voksát: *e-könyv minden (monografikus) szöveg, amely elektronikusan elérhető, tekintet nélkül annak méretére és összetételére.*⁹

A mai e-könyv már több mint a nyomtatott könyv digitális/digitalizált másolata, sokkal összetettebb és inkább adatbázis-szerkezetű. A digitalizált és az eleve digitálisan létrejövő könyv funkciójában is számos különbséget hordoz. Az ármodellek alapján is jelentős különbségek tapasztalhatók. A digitálisan született e-könyvek sokkal szélesebb felhasználási skálán mozognak. A szerző a fejezet során rámutat az e-könyvek felsőoktatási könyvtárakban lehetséges alkalmazási területeire, amelyek az e-learning és a távoktatás; ezek során a hallgatók online tanulási tapasztalatokat szerezhetnek. A könyvtáraknak ezeket a rugalmas oktatási módszereket kell támogatniuk és az új technológiai és számítógéppel segített oktatást tartalommal kiszolgálniuk. A multimédiás anyagok beszerzésén túl a könyvtáraknak a szolgáltatásaik körét is bővíteniük kell, a keresési kapacitás, a teljes szövegű keresés érdekében. Az új tanulási környezetnek fontos részévé válnak az e-könyvek, különösen a következő jellemzők miatt: elérhetőség bárhol bármikor, helytakarékosság, teljes szövegű keresés, médiaelemekkel bővített szöveg. Az előnyök mellett a szerző a hátrányokra is felhívja a figyelmet: az olvasóeszközzel kapcsolatos gondok (áramforrás, sérülés, lopás stb.), a sokféle formátum (pdf, rtf, epub stb.), a képernyőn olvasás ne-

hézségei, a hivatkozási szoftverrel való kompatibilitási problémák, technológiai követelmények.

A harmadik rész egy sokkal kiterjedtebb és összetettebb problémát fejtet, a kiadók és a könyvtárak közötti bonyolult kapcsolatot. A szerző különbséget tesz a kereskedelmi, és a nem kereskedelmi célú kiadók, valamint az összegyűjtők között, akik több kiadó e-könyveit kínálják, és sok esetben az eszközzel együtt. A beszerzés fő forrása a vásárlás a felsőoktatási könyvtárak esetében, kis részük azonban a könyvtárak maguk digitalizálják. Az egyes típusokat a szerző külön ismerteti.

Megvitatja a nem kereskedelmi¹⁰ céllal létrejövő e-könyvek (pl. kormányzati dokumentumok) szerepét, fontosságát a felsőoktatási könyvtárak szemszögéből. Ez jól tetten érhető a tömeges digitalizációs kezdeményezésekben, mint a Google Könyvek¹¹ és ezek hatása a tudományos piacon.

A fejezet második felében a szerző hangsúlyozza a könyvtárak kiadói feladatát abban a tekintetben, hogy a ritka és nehezen hozzáférhető (például történeti, kulturális örökségi)¹² forrásokat a könyvtáraknak maguknak kell(ene) digitális formában elérhetővé tenni, lefedve ezzel az e-könyvpiac bizonyos szegmenseit. Fontos szerep jut a könyvtáraknak a digitális repozitóriumok kialakításában is, amelyek kapcsán az Aucklandi Egyetem¹³ projektjét említi. Emellett az elektronikus disszertációk és tézisek¹⁴ szerepét hangsúlyozza, mint a felsőoktatási könyvtárak egyik unikumát. Tíz jó gyakorlat¹⁵ formájában ismerteti a Springer kiadó stratégiáját az e-könyvek bevezetése kapcsán.

Ezen túlmenően felvázolja a szolgáltatás üzleti modelljeit és a digitális jogkezelés (DRM) szerepét és hatását az e-könyvek elterjedésére a könyvtárakban.

A negyedik fejezet az e-könyvek gyűjteménykezelésének problémái köré csoportosul, a megoldási alternatívák felvázolásával. A felsőoktatási könyvtárak egyre nagyobb arányban állnak át a nyomtatott forrásokról az elektronikus forrásokra (e-content). Az Egyesült Államok könyvtárai egy felmérés¹⁶ alapján átlagosan 36%-kal költenek többet e-könyvre 2008-ban mint 2007-ben. Kiemeli, hogy az e-könyvek a gyűjteménymenedzsment megkönnyítését ígérik, azonban a valóságban sok problémát okoznak¹⁷ és nagy kihívást jelentenek a felsőoktatási könyvtárakban való alkalmazás tekintetében. A szerző például felvázolja, hogy elképzelhető, hogy a könyvtáraknak felárat kell fizetniük a kiadók ré-

szére, akik bizalmatlanok az új formátummal, mert tartanak a kalózváltozatoktól, és a nyomtatott piac veszteségétől. Az e-könyvgyűjtemények kezelése számos különféle kérdést foglal magában. Technológiai szempontból például az e-könyvek elérését, az e-könyv olvasók (e-reader) feltüntetését, megjelenését a könyvtári katalógusban, beleértve a könyvtárközi kölcsönzés és a megőrzés problémakörét is.

Röviden összefoglalva a fejezetet a gyűjteményszervezés fő kérdéseit érinti, bemutatva a könyvtári munkafolyamatokat. Úgy véljük, hogy ez a fejezet lehet a leginformatívabb a gyakorló könyvtárosoknak, akik a könyvtári gyűjtemények valamelyik formájával foglalkoznak, legyen ez hagyományos információhordozó vagy akár e-könyv. Az e-könyvek még nagyobb kihívást jelentenek, mint a digitális anyagok. Ezeket a könyvtárak saját állományukba vehetik (vásárlás útján) vagy e-kiadványokként bérelnek (licencelik), de minden esetben a könyvtári információforrások szerves részét képezik. Jelenleg a kutatások¹⁸ alapján a vásárlás vezet (59%).

Az ötödik fejezet a felhasználókkal való kapcsolódás lehetőségeit taglalja, illetve az e-könyvek hozzáadott értékeinek lehetőségeit, mivel ezek az új médiumok meglehetősen költségesek. A fejezet az e-könyvek publikálási és terjesztési (reklámozási) alternatíváit mutatja be: használóképzési programok, e-könyvhonlapok és videoklip-bemutatók formájában. A könyvtárak és a kiadók által végzett e-könyvhasználati kutatások azt mutatják, hogy a használói tulajdonság és viselkedés semmit sem változott az elmúlt évtizedben.

A fejezet további hozadéka azon túlmenően, hogy összeköti a felhasználókat és a könyvtárakat, hasznos statisztikákkal¹⁹ is szolgál a felhasználói felméréseket illetően, amelyeket a kiadók vagy a könyvtárak végeztek.

Ezen kívül ismerteti a használati statisztikákat, illetve, hogy ezekben milyen adatokat gyűjtenek és hogy hogyan lehet őket használni. A legtöbb, közelmúltban vagy régebben végzett felmérés²⁰ az e-könyvek könyvtári bevezetéséről számolt be.

A könyv egyik fő célja annak bemutatása, hogy az e-könyvek hogyan segítik a felsőoktatási könyvtárat az egyetem prioritásainak támogatásában. Ennek érdekében a szerző a hatodik fejezetben a felsőoktatási könyvtárak különféle e-könyves kezdeményezéseit mutatja be, elsősorban az Egyesült Államok területéről, amelynek során betekintést

nyerhetünk az e-könyvek tanítási/tanulási folyamatába történő kreatív integrációs megoldásaiba. A tankönyvek és elérhetőségük (és áruk) örökös probléma a felsőoktatásban, és ahogyan a szerző is kiemeli, szakadék van a könyvtárak és a kiadók között. Az e-learning-kezdeményezések fontosságát taglalja, illetve felhívja a figyelmet az e-tan-könyvek (e-textbook) fontosságára is. Az eszközök meglehetősen széles tárháza áll rendelkezésre, a mobiltelefonoktól és a tabletektől kezdve a hagyományos PC-ig és laptopokig, amelyek segítik a könyvek elektronikus formában történő elterjedését és terjesztését.

A könyv utolsó fejezetében a szerző három kérdéskör köré csoportosítja a jövőbeni kilátásokat, és néhány felvetést is megfogalmaz ezekkel kapcsolatban:

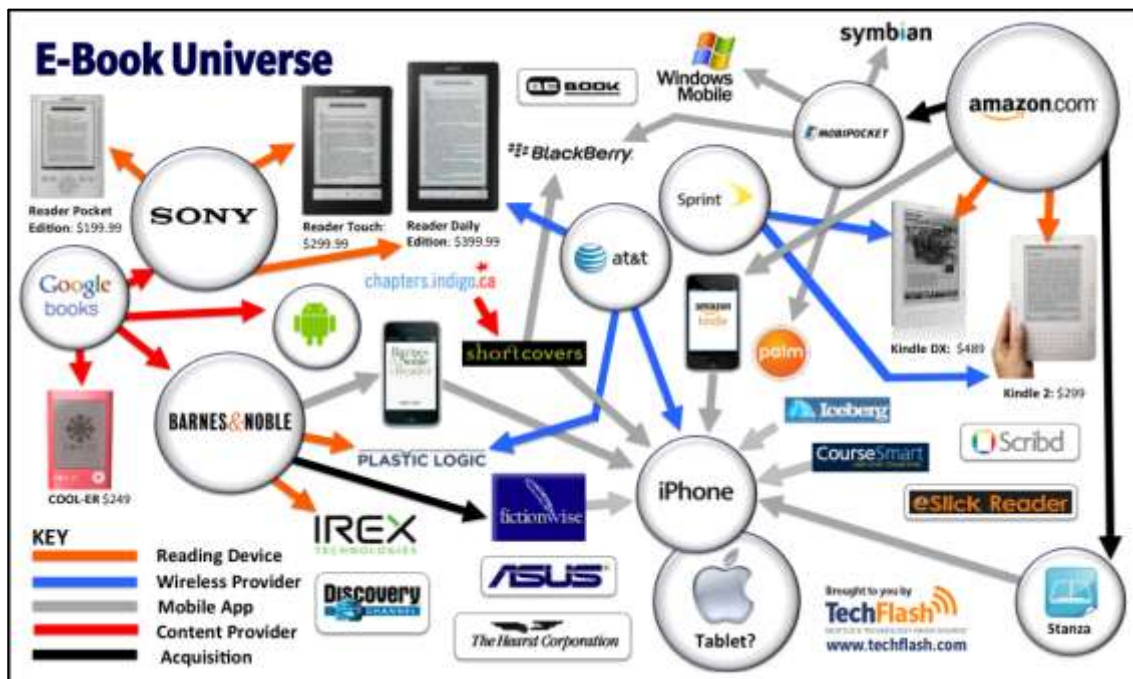
- Mi lenne, ha a könyvtárak több e-könyvet vásárolnának?
- Mi lenne, ha az olvasók több e-könyvet használnának?
- Hogyan lehetne a kiadókat meggyőzni arról, hogy forgalmazzanak több e-könyvet?

Négy fő problémát vitat meg az e-könyvek felsőoktatási könyvtárakban való alkalmazása kapcsán: az adaptáció/elfogadás akadályait; az e-könyvek alkalmazását a tanulásban és a kutatásban a fel-

sőoktatási könyvtárak vonatkozásában; a releváns/megfelelő tartalmak hiányát; az e-könyvek felsőoktatási könyvtárakban nyújtott lehetőségeit.

A könyvtárak jövőbeni szolgáltatásaiban nagy lehetőségeket tartogatnak az e-könyvek, amelyek megkövetelik majd a könyvtárosok, a könyvtárak és a kiadók közös munkáját.

Összességében azt mondhatjuk, hogy a szerző jól szintetizálja a hasznos ismereteket a különböző könyvtári gyakorlatokkal, a tanulás és kutatás folyamatán keresztül. Nem törekszik a problémák és a fejezetek során tárgyalt témák részletes kifejtésére, áttekintő jelleggel követik egymást a logikus tartalmi egységek, amelyek jó kiindulási alappá tekinthetők a témában. A források (hagyományos és elektronikus) közötti kapcsolódási pontok megteremtése logikus és ötletes, és nagyban segíti a megértést. Igen hasznos bevezető olvasmány lehet azok számára, akik az e-könyvek felsőoktatási könyvtárba való integrálását tervezik, mivel jó gyakorlatokat vonultat fel ebben a témakörben. Fontos hangsúlyozni, hogy az ismert trendek és tapasztalatok elsősorban az angol nyelven írt szövegek e-könyvpiacára vonatkoznak, a levont következtetések is elsősorban ezen a téren érvényesek (2. ábra).

2. ábra Az e-könyvuniverzum

Forrás: http://assets.bizjournals.com/cms_media/images/ebookuniversel.png?site=techflash.com

Egy külföldi könyvismertetés²¹ felhívja a figyelmet arra az anomáliára, hogy bár a könyv az e-könyvekről szól, még nem kapható e-könyv formátumban.

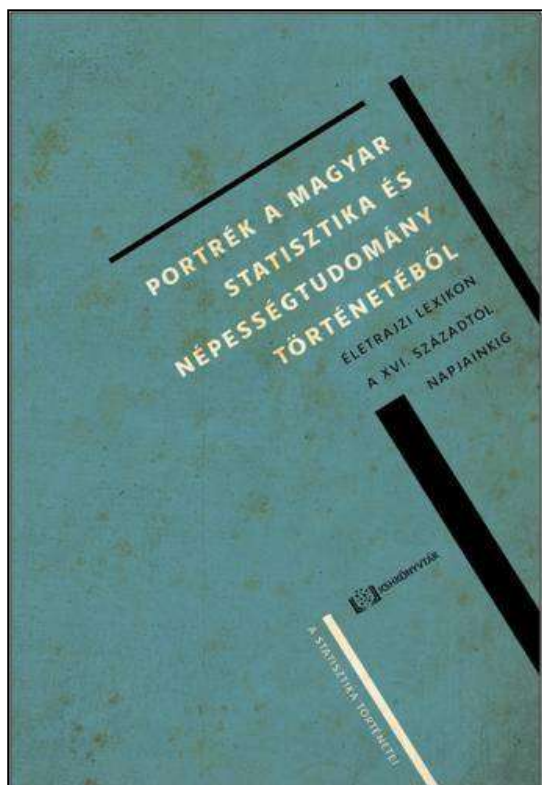
„A kérdés nem a ha, hanem a hogyan, azaz hogyan tudjuk az e-könyvekben rejlő lehetőségeket maximálisan kihasználni. A könyvtáraknak központi szerepe van abban, hogy ez megtörténjen.”²²

Jegyzetek és irodalom

- ¹ A pedagógiai kutatás és a jelen tanulmányok az erre vonatkozó része a TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0008 IKT a tudás és tanulás világában – humán teljesítménytechnológiai (Human Performance Technology) kutatások és képzésfejlesztés pályázat keretében valósult meg.
- ² Mincic-Obradovic (2011). p. 1.
- ³ Az Aucklandi Egyetemet 1883-ban alapították, jelenleg több mint 39 000 hallgatója van, az egyetemi személyzet 2104 fő. Új-Zéland legnagyobb egyeteme, és a kutatási rangsorokban a top egyetemek között foglal helyet. A könyvtár jelenlegi állományában közel 350 000 e-könyvet találunk a katalógusban, azonban nem minden e-könyvet vesznek fel az integrált rendszerben. Az e-könyvek a könyvtári állománynak mintegy 20%-át teszik ki. Évről évre nő az erre a célra fordított kiadás mértéke.
- ⁴ A kérdések közül a szerző személyes tapasztalata jól érzékelhető: Miért elérhetetlenek az olyan e-könyvek, amelyek az utóbbi két évben ajánlott irodalomként jelentek meg? Van-e arra jó megoldás, hogy megtudjuk, mely címek részei a mi e-könyvgyűjteményünknek? Az e-könyvekhez hozzáadhatjuk-e a gyűjtemény jogosultságait, vagy ezt külön meg kell vásárolnunk?
- ⁵ Mincic-Obradovic (2011) p. 10.
- ⁶ 2008: 42,9%; 2009: 38,8%
- ⁷ Az angol e-könyvpiac a más nyelvűekkel szemben: a gyakran igen kis piacok összehasonlíthatatlanok a nemzetközi piaccal, amelyeket az angolul tudók számára üzemeltetnek. Például a svéd piac mindössze 1%-át teszi ki az e-könyvpiacnak. Nagyon valószínű, hogy a kis piacok is hasonlóak az e-könyvdifúzióval kapcsolatban, csak ez a folyamat később, késleltetve fog megjelenni ezeken a színtereken.
- ⁸ A NetLibrary keretén belül 1999-ben több mint 2000 e-könyv volt elérhető. Egyéb cégek: ebrary, Librus, ZeroHour, GlassBook. Az első e-könyveket árusító weboldal az eReader.com és az eReads.com volt.
- ⁹ „In this book, the term e-book is used cover any monographic text made availability electronically, regardless of size and composition.” In: Obradovic 2011, p. 16.)

- ¹⁰ Például: Internet Archive, Project Gutenberg (magyarul Gutenberg terv, rövidítése PG, Free-eBooks, Directory of Open Access Books (DOAB).
- ¹¹ 2010-ben a Google számos kiemelkedő, nagy könyvtárral együttműködésre lépett és több mint 20 000 kiadással állapodott meg, így a Google Book Search keretében több mint hét millió teljes szövegű könyv vált kereshetővé.
- ¹² A szerző saját intézményét hozza példának az Early New Zealand Books Online szolgáltatás kapcsán, amelynek keretében 1800 és 1870 közötti anyagokat tették elérhetővé teljes szöveggel. A The Wright American Fiction az Egyesült Államok 19. századi regényeit digitalizálta, több mint 2800 kötet érhető el jelenleg, a terv azonban a teljes 1851–75 közötti regénytermés elérhetővé tétele. Említi még a World Digital projektet és a The European Library kezdeményezést.
- ¹³ Research of Anthropology and Linguistics.
- ¹⁴ Electronic Dissertation and Thesis (EDT) adatbázis.
- ¹⁵ A gyűjteményfejlesztési stratégia meghatározása. A különböző üzleti modellek értékelése. A belső támogatás elérése. A szabályzat megváltoztatásának megtervezése a témában jártas szakemberekkel. A kivitelezés megvitatása a technikai szakemberekkel. A gyűjtemény és a szolgáltató kiválasztása. Az e-könyvek összekötése az OPAC-al. A felhasználókkal való kommunikáció. A használói statisztika vizsgálata. A korábbi pontok felülvizsgálata/megújítása.
- ¹⁶ Primary Research Group kutatás.
- ¹⁷ Például: a piacon jelenlévő számos kiadói platform és formátum, a szabványosítás hiánya, a válogatás és beszerzés nehézségei, a hozzáférés módozatainak kiválasztása, a hosszú távú megőrzés és a digitális jogkezelés.
- ¹⁸ Ebrary's Global eBook Survey.
- ¹⁹ Sajnos a kapott adatok, és ezzel együtt a fejezet gyenge pontja a használói számok gyors elvülése, amelyek az új digitális források gyorsan változó világa hoz magával. A statisztikák hátránya, hogy sajnos elég hamar elvulnak, a technológiai rohamos fejlődését ilyen szempontból nehéz vizsgálni.
- ²⁰ A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a kapott adatok igen hamar elvülnek.
- ²¹ <http://newtbbham.wordpress.com/2011/12/21/review-of-e-books-in-academic-libraries-by-ksenija-mincic-obradovic/>
- ²² “The question is not if, but how, to provide e-books so that they can be used to their maximum potential. Libraries have an important role in making that happen.” p. 194.

Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből

**Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből :
életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig /
[főszerk. Rózsa Dávid].
Budapest : KSH Könyvtár, 2014. - 807 p. : ill. ;
25 cm.
(A statisztika története)**

Csaknem ötven év előkészítő munka után, 2014-ben jelent meg a *Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből* című életrajzi kötet, amely a magyar statisztika korszakalkotó alakjait, szorgalmas munkatársait, fő- és mellékszereplők életútját, tudományos és tudományszervező tevékenységét, legfontosabb műveit mutatja be részletesen. Statisztikusok, demográfusok, közgazdászok, szociológusok, jogászok, matematikusok, orvosok, középiskolai és egyetemi tanárok lezárult életpályáját tartalmazza a könyv ábécérendben. Hatvanöt szerző négyszáztíz szócikkét olvashatjuk, tájékozódhatunk a magyar statisztika történetéről, valamint hasznos információforrásként szolgál a kötet végén található bibliográfia a magyar statisztikatörténetről.

Fontos megjegyezni, hogy hasonló, statisztikai tárgyú szaklexikon Magyarországon ezelőtt még nem készült. A kötet megjelenését közel százkilencven ember segítette, a projektet a *Nemzeti Kulturális Alap* és a *Központi Statisztikai Hivatal* támogatta.

Rózsa Dávid, a kötet főszerkesztője *Harold Hardy* „Egy matematikus védőbeszéde” című esszéjéből idézve azt mondta a lexikon szerkesztőiről, hogy „munkájuk célja az volt, hogy hozzátegyenek valamit a tudáshoz, és segítsenek másokat abban, hogy akár még többet hozzátegyenek.”

Kalmár Csilla
(BME OMIKK)

Webarchiválás a University of Victoria könyvtárában

Ma már közhelynek számít, hogy az elektronikus források mennyire tűnékenyek, és miközben a webes tartalmak mennyisége és fontossága rohamosan nő, ezek megőrizhetősége erősen kérdéses. A brit *Telegraph* újságírója 2014-es cikkében jogosan fogalmazott így: „ha nem vigyázunk, a történészek többet fognak tudni a múlt század kezdetéről, mint a mostaniról”.

A kanadai *University of Victoria* könyvtára két éve kezdett el webhelyek gyűjtésével és megőrzésével foglalkozni. A szerző az első tapasztalatokon túl

összefoglalja a webarchiválás aktuális műszaki, jogi és egyéb nehézségeit, megoldatlan kérdéseit is.

Archiválási technikák

A webhelyek begyűjtésére háromféle lehetőség van. Az első az úgynevezett „tranzakciós” módszer, aminek az az alapötlete, hogy minden kérést, amit a webszerver a felhasználók számára teljesít, egyben egy erre kijelölt archívumba is beküld. Ez a működés megvalósítható például az ingyenes SiteStory kiegészítő (mementoweb.github.io/SiteStory)

Story) feltelepítésével, ami természetesen a web-szolgáltató együttműködését igényli. A második megoldásnak, a „szerveroldali” archiválásnak szintén előfeltétele az eredeti szolgáltató bevonása, mivel ilyenkor közvetlenül az eredeti gépről másolják át a megőrzendő tartalmat (pl. adatbázist) az archiváló rendszerbe, kikerülve a HTTP protokoll használatát. A francia nemzeti könyvtár által fejlesztett DeepArc (deeparc.sourceforge.net) programmal például jól archiválható XML fájlkká alakíthatók a relációs adatbázisok. Messze a leggyakoribb megoldás jelenleg a harmadik: a „kliensoldali” mentés, melyet távolról való aratásnak is neveznek. Ilyenkor webes robotok HTTP kéréseken keresztül gyűjtik be a weboldalakot, néhány, kezdőpontként szolgáló URL címről kiindulva és az ezeken az oldalakon talált linkeket végigjárva. A robotok viselkedése rugalmasan paraméterezhető, beállítható például az aratás mélysége, vagyis hogy hány szintig kövessék a linkeket.

Az Internet Archive

A legismertebb webarchiválási projekt, amely a kliensoldali megoldást használja, az 1996-ban indult Internet Archive (IA) nevű nonprofit vállalkozás. A könyvtárak csak évekkel később ismerték fel a web megőrzésének fontosságát és kezdtek el saját archívumokat építeni, de ezek mindmáig eltörpülnek az IA 2 petabájtos állományához képest, amely havonta kb. 150 terabájttal nő. A *Bibliothèque nationale de France* 2012-ben 370 terabájtot (18 milliárd oldalt) archivált, a *British Library* 2013-ban az első aratáskor 30 terabájt adatot gyűjtött az .uk domén alól, a *Library of Congress* 250 terabájtól tartott 2011-ben, a *Library and Archives Canada* állománya pedig csak 7 terabájt volt. Az Internet Archive nemcsak mint szolgáltatás meghatározó ezen a területen, hanem több fontos technológiai újítás is köszönhető neki. Mindenekelőtt a népszerű Java-alapú „aratógép”, a Heritrix, amely ARC vagy WARC formátumban tárolja el a begyűjtött digitális objektumokat: a szöveges HTML-fájlokhoz hozzácsoportolja a kapcsolódó kép-, média-, JavaScript-, CSS- stb. állományokat és az aratásra vonatkozó metaadatokat is. Ezek az archivált objektumok azután a szintén nyílt forráskódú Wayback Machine visszakereső rendszer segítségével hívhatók elő. A W/ARC fájlok leindexelhetők és teljes szöveggel is visszakereshetők a Lucene keresőmotorra épülő NutchWAX, Solr, vagy Elasticsearch programokkal.

Az intézmények kisebb léptékű archiválási igényeinek kielégítésére több szoftverszolgáltatás (Software as a service = SaaS) is született az elmúlt években. Elsőként – még 2005-ben – az IA indította el az Archive-it nevű előfizetéses szolgáltatását, amit már több közgyűjtemény is igénybe vesz. A *California Digital Library Web Archiving Service* (WAS) rendszere szintén egy ilyen SaaS eszköz, mely a Heritrix, Wayback, NutchWAX hármasma épül; ezt használja például a Stanford és a Berkeley egyetem is. Az *Internet Memory Foundation* által kínált ArchivetheNet felhasználói között pedig ott találjuk a British Library-t is.

A University of Victoria webarchiváló projektje

2013-ban a University of Victoria könyvtárosai – egy konzorciumi együttműködés keretében – úgy döntöttek, hogy előfizetnek az Archive-it szolgáltatásra és elkezdenek egy saját archívumot építeni a gyűjtőkörükbe tartozó weboldalakból. Korábban nem foglalkoztak ezzel a kérdéssel, így nem volt egy kialakult víziójuk arról, hogy milyen legyen ez az archívum és hogy hogyan épüljön be a digitális könyvtári stratégiába. Ezért aztán 8 hónap is eltelt, mire kísérletezni kezdtek néhány kiválasztott webhely lementésével, és csak 2014 elején indították el a komolyabb gyűjteményépítést. Jelenleg ilyen részhalmaik vannak: az egyetem 50 éves fennállását ünneplő események dokumentumai, tematikus válogatások a könyvtár egyes különgyűjteményeihez kapcsolódóan (pl. anarchizmus, transznművéség, környezetvédő szervezetek), helyi hírek, önkormányzati honlapok, digitális bölcsészettel foglalkozó webhelyek. A lementett fájlokat az IA tárolja és a könyvtárosok egy webes felületen át tudják az archívumot menedzselni.

Kihívások, problémák

A könyvtárak és a levéltárak eltérő típusú dokumentumokkal és megőrzési logikával dolgoznak. Előbbiek jellemzően önálló objektumokkal (könyvek, folyóiratok) foglalkoznak, melyeket valamilyen közös jellemző – például a témakörük – alapján helyeznek el a polcokon. Utóbbiak viszont nagyrészt elsődleges forrásokat kezelnek, melyeket nagyon más elvek szerint rendeznek fondokba, például származási hely szerint, vagy időrendben, vagy az eredeti sorrend megőrzésével. A webhelyek azonban nem követik ezt a hagyományos

kettős felosztást, mert bár lehetnek rajtuk önálló „publikációk” (pl. cikkek, jelentések, hírlevelek), de sokszor ezek elrendezése, egymáshoz való kapcsolódása is fontos és megőrzendő. Valójában tehát egy dokumentumhálót kell(ene) archiválni, így ahhoz, hogy ezt sikeresen meg lehessen tenni, az egyetemi könyvtárosoknak és levéltárosoknak együtt kell működniük, átlépve a megszokott határait. A University of Victoria webarchiválási tevékenységét egy Archive-it munkacsoport felügyeli, melynek informatikus és gyűjteményépítő szakembereken kívül az egyetem oktatási és kutatási információforrásaiért felelős könyvtáros, a gyűjteményszervezési részleg vezetője, a különgyűjtemények igazgatója és az egyetemi levéltáros is tagja.

Tisztázandó a felelősség kérdése is. A könyvtárak hagyományosan olyan anyagokat őriznek, amelyekért fizettek. Az elektronikus tartalmak megőrzésére is vannak már megoldások, mint például a Portico, a LOCKSS és a Scholar's Portal, ám ezek is többnyire az előfizetéses forrásokra koncentrálnak. Ugyan a nyílt hozzáférésű folyóiratok hosszú távú archiválására is indult egy ígéretes kezdeményezés: a Public Knowledge Project, mely az Open Journal System típusú szoftverekkel készülő kiadványokat tárolja el a LOCKSS program rendszerében, de az egyéb műfajú *open access* publikációk – különösen azok, amelyeket kisebb kiadók jelentetnek meg – megmaradása erősen kérdéses, egyszerűen azért, mert egyetlen könyvtár sem érzi magát felelősnek ezekért. Míg az országos vagy állami szintű közgyűjtemények kötelesek bizonyos fajta webhelyeket archiválni, addig az egyetemi könyvtáraknak és levéltáraknak nincsenek ilyen kötelezettségeik. A webarchiváláshoz szükséges idő- és munkaerő-ráfordítás helyett inkább a fizetős tartalmak beszerzésére és menedzselésére megy el az energia ezekben az intézményekben.

A jogi helyzet sem egyszerű egy webarchívumnál. A University of Victoria illetékesei még dolgoznak az irányelveken, ezért a gyűjtemény nagy része jelenleg nem érhető el nyilvánosan. Alapvetően kétféle megközelítés létezik: az *opt-in* és az *opt-out*. Előbbinél az archiváló intézmény felveszi a kapcsolatot a tartalomszolgáltatókkal és engedélyt kér tőlük. Az utóbbi esetben viszont minden érdekes tartalmat begyűjt (tisztelőtlen tartva persze a robots.txt fájlban megadott tiltásokat) és a tartalomgazdák utólag külön kérésekkel törölthetnek az archívumból bizonyos részeket. A British Library 2013 előtt az *opt-in* megoldást alkalmazta, de csak 24 százalékban kaptak választ az enge-

délykérésekre, ami azt jelentette, hogy így az Egyesült Királyság webhelyeinek csupán egy százalékát lehetett volna archiválni. Ez a helyzet 2013 áprilisában változott meg, amikor a brit parlament elfogadta a nem nyomtatott információforrások kötelezpéldány-szabályozását. Az Internet Archive az *opt-out* elvet követi: a tartalomszolgáltató kérésére megszüntetik a nyilvános elérés lehetőségét a Wayback Machine felületén, de a központi nyilvántartásból nem törlik a tartalmat. A Library of Congress egy közbülső megoldásra törekszik: bizonyos site-ok esetében külön engedélyt kérnek, a többinél pedig valamilyen módon megpróbálják értesíteni a szolgáltatót az aratásról és az archiválásról. A University of Victoria a *fair use* elvből indul ki, feltételezve, hogy a szabadon hozzáférhető webes tartalmakat szolgáltatók hallgatólagosan beleegyeztek azok leindexelésébe és tudományos célú lementésébe.

Technikai kérdések

A web nem csupán méretében növekszik rohamosan, hanem egyre komplexebbé is válik. Már nem csak a kilencvenes és a korai kétezres évekre jellemző összelinkelt statikus HTML fájlok alkotják, amelyeket könnyű volt egy Heritrix-szerű programmal learatni. Elterjedt az XML, a JavaScript, a JSON és az AJAX a weboldalakon, s mögöttük mindenféle adatbázisokban van a tartalom. A *New York Times* online kiadásának 2014. augusztus 28-i nyitólapját az Archive-it szolgáltatással lementve, kiderült, hogy az 235 URL-t tartalmazott, melyek 61 különböző szerverről származtak (a szöveges részek mellett 85 képfájl és 35 JavaScript alkotta az oldalt).

A modern, kliens oldalról nehezen archiválható webhelyekre jó példa a *Colonial Despatches* nevű gyűjtemény, mely a *Brit Gyarmatügyi Hivatal* és a Vancouver Island valamint British Columbia területén élő telepések közötti korabeli levelezést dolgozza fel. A szolgáltatás mögött egy nagy eXist adatbázis van, TEI jelölésű XML dokumentumokkal. Bár ránézésre a kezelőfelület egyszerű (lásd: bcgenesis.uvic.ca/docsByDate.htm), valójában egy bonyolult megoldás van a háttérben: a felhasználó által kiválasztott dokumentumot a TEI/XML-ből egy XSLT fájl alapján XHTML-re konvertálja a rendszer és AJAX technológiával, JavaScriptet és CSS-t használva illeszti be ugyanabba a weboldalba. Az AJAX és a hozzá hasonló technikák elterjedése előtt nem volt arra lehetőség, hogy dinamikusan változtassák az éppen nézett oldal tartalmát, hanem többnyire ilyenkor egy másik weboldal jelent

meg (URL címében a keresési paraméterekkel) és így ezt a linket követve a Heritrix robotja be tudja gyűjteni a találatként megjelenő dokumentumot.

Mivel a felhasználó tevékenysége függvényében változó, illetve a csak űrlapos kereséssel hozzáférhető tartalmú, adatbázis-alapú webhelyek aránya növekszik, mind nagyobb kihívást jelent ezek robotokkal való learahatósága és Wayback Machine-szerű megjeleníthetősége. A HTML5 elterjedésével a weboldalak egyre jobban hasonlítanak majd a mobil applikációkra, a web a statikus HTML dokumentumleíró nyelvről a JavaScriptes programnyelvre vált át. Ezt a változást az archiváló technikáknak is követniük kell. Az Archive-it szolgáltatásban 2014 júniusában megjelent egy Umbra nevű eszköz a Heritrix kiegészítőjeként, amely a Heritrix robotjától kapott URL címeken megpróbálja utánózni a valódi böngészőprogramok és a valódi felhasználók viselkedését: lefuttatja a kliens oldali scripteket, szimulálja az egérkurzor mozgását és a kattintásokat az egyes oldalelemek felett, lefelé görgeti az oldalt, hátha ilyenkor további tartalmak is letöltődnek a szerverről (ahogy pl. a Facebook hírfolyamánál is történik). A University of Victoria webarchiválóinak egyelőre vegyesek a tapasztalatai az Umbra-val. A Facebook és a Twitter esetében jól működik, mert ezekre lett optimalizálva, de például a fent említett Colonial Despatches honlap AJAX-os böngészőfelületével nem boldogult (talán mert a szokásos `<a>` tag helyett a `` címkét használták az oldal készítői az egérkattintáskor végrehajtandó Javascriptes utasításokhoz).

Ugyanezekkel a problémákkal küzdenek a nagy keresőgépeket üzemeltető cégek is, melyek nem tudják leindexelni a dinamikus generálódó tartalmakat. A Google meg is fogalmazott bizonyos ajánlásokat a webmestereknek, amelyeket betartva azok bejárhatóbbá tehetik a webhelyeiket a robotoknak (support.google.com/webmasters/answer/35769). Mivel a SEO, vagyis a keresőoptimalizálás sok tartalomszolgáltatónak – az üzleti vállalkozásoknak különösen – fontos szempont, ezért sokan tesznek is ennek érdekében, valamit például XML honlaptérképet készítenek. A webarchiválással foglalkozó könyvtárak hasonlóképpen megpróbálhatnák meggyőzni a számukra fontos szolgáltatókat, hogy lehetőleg már a webhely tervezésekor gondoljanak a megőrzési szempontokra is. A University of Victoria archiválói el is kezdtek egy ilyen egyeztetést a helyi *Humanities Computing and Media Centre* informatikusaival, hogy építsenek be a dinamikus webhelyeikbe egy olyan funkciót,

amellyel sima HTML fájlokra konvertálható a tartalom az Archive-it aratógépe számára.

Persze felmerül a kérdés, hogy mit is akarunk valójában archiválni? A Colonial Despatches esetében például, még ha tökéletesen sikerülne is lementeni a weben megjeleníthető tartalmat és reprodukálni a felhasználói felület teljes funkcionalitását és interaktivitását, a valódi értéket a háttérben működő eXist adatbázisban levő, hatalmas élőmunkával készült TEI-kódolt XML dokumentumok jelentik, amelyekhez nem fér hozzá az Archive-it, így ezek ezzel a módszerrel nem őrizhetők meg. Ezért arról is elindult a tárgyalás a fejlesztőkkel, hogy hogyan lehetne a teljes rendszert egy virtuális gépre tükrözni az archívumban.

Hozzáférés és hosszú távú megőrzés

Az Archive-it szolgáltatással készült WARC fájlokat az Internet Archive tárolja az Egyesült Államokban. A kanadai szervezetek számára ez már csak azért is problematikus, mert az amerikai DCMA törvényben megfogalmazott *notice-and-takedown* rendelkezés jelentősen különbözik a Kanadában érvényes *notice-and-notice* rendszertől. Így előfordulhat az a helyzet, hogy az Internet Archive kénytelen eltávolítani egy olyan tartalmat, amit Kanadában nem lenne kötelező, ha ott nyújtana be ilyen kérelmet valamelyik tartalomgazda.

Az Internet Archive által tárolt WARC fájlok meg is sérülhetnek. Az IA saját óriási archívuma esetében bizonyos szintű adatvesztés megengedhető, hiszen az egész gyűjtemény eleve csak egy statisztikai mintavételnek tekinthető a teljes élő webből. Viszont egy közgyűjteménynek már komoly gondot jelenthet az adatvesztés egy általa létrehozott és gondozott webarchívumban. Az Archive-it szerencsére megengedi azt, hogy az előfizetői a WARC fájlaikat letöltsék és helyben is kezeljék őket. A University of Victoria szakemberei azt tervezik, hogy kérnek majd ilyen másolatokat és az Archivemata nevű, nyílt forráskódú, a digitális megőrzést támogató szoftverrel feldolgozva a COPPUL Private LOCKSS Network rendszerében tárolják el őket. Az Archivemata – sok más formátum mellett – képes a WARC fájlok befogadására is, ezt követően pedig el lehet vele végezni rajtuk az ISO-OAIS archiválási modellnek megfelelő műveleteket, majd BagIt típusú, hierarchikus csomagokat (Archival Information Packages) lehet készíteni belőlük. Ezek a becsomagolt állományok feltölthetők lesznek majd a COPPUL-PLN hálózat tárhelyére, ahol, ha valamelyik fájl megsérülne, az

elosztott rendszerben tárolt további példányokból kijavítható. Az Archivemica és a LOCKSS összekapcsolása persze nem triviális feladat, de érdemes megoldani azért, hogy helyben lehessen menedzselni az archivált webes tartalmakat a hosszú távú megőrzés és hozzáférés érdekében.

/DAVIS, Corey: Archiving the Web: A Case Study from the University of Victoria. = The Code4Lib Journal, 26 sz. 2014-10-21
<http://journal.code4lib.org/articles/10015/>

(Drótos László)

Információs útkeresés

Információk sokasága önt el minket a mindennapi életünkben. Milliárdnyi termék, recept és film közül választjuk ki otthon azt, hogy mit vegyünk, együnk és nézzünk, munkahelyünkön pedig számtalan e-mailen, weboldalon, dokumentumon és strukturált adaton rájuk magunkat keresztül, hogy az üzleti és kutatási problémáinkra megoldást találjunk. Egyre több adat vesz minket körül, és emiatt bizonytalanságban élünk. A hatékony információs útkereső eszközök formájában létezik egy mód az effajta feszültség leküzdésére. A „Big Data” korban alapvető kérdés az, hogy hogyan tudjuk az egyre növekvő mennyiségű információt befogadhatóvá és használhatóvá tenni az emberek számára anélkül, hogy az betemetné őket?

Erre a kérdésre egy három lépésből álló válasz létezik: először meg kell állapítani, hogy az emberek hogyan lépnek kapcsolatba az információval, másodsor jobban meg kell ismerni, hogy hogyan ismerik ki magukat az információs környezetekben, végül pedig új utakat kell követni a weboldalak és az alkalmazások fejlesztésénél, vagyis úgy kell kialakítani a keresést és a böngészést, hogy egyszerűen és zökkenőmentesen működjenek. Ez a bolti honlapokra, az intranetekre és a könyvtári weboldalakra egyaránt érvényes. Ha megvizsgáljuk a Google, a Facebook, az Amazon vagy az eBay szolgáltatásait, akkor megállapíthatjuk, hogy mindegyik sikeresen alkalmazza az alábbiakban tárgyalandó alapelveket.

Az információ mint környezet

A számítógéppel való interakció során böngészünk a weboldalon, szörfölünk a neten, navigálunk a honlapokon, visszalépünk, lefelé görgetünk, a kezdőlapra megyünk, és hasonlók. Ezek a metaforikus kifejezések kiemelik az emberi lélektan egyetemes valóságát: az információhalmazt valamilyen térbeli környezetként kell elképzelnünk, mivel abban kü-

lönféle tevékenységeket végezve mozgunk, és így akár a fizikai, akár a digitális világot térbeli megnyilvánulásnak tekintjük. A valósághoz hasonlóan itt is jelen vannak a tér- és idődimenziók. Az a kérdés, hogy ha a valós, fizikai világban megtapasztalt környezeti interakciók bevésődnek az emberi elmébe, akkor ebből mit alkalmazhatunk ahhoz, hogy használhatóbb digitális környezetet teremthessünk? Először a fizikai valóság elemeit vizsgáljuk meg, majd rátérünk az információs világ hasonló elemeire.

A város és az információs környezet részei

Kevin Lynch 1960-ban megjelent könyvében – melynek címe „The Image of the City” – a város öt fő elemét határozta meg: **útvonalak** (utak, járdák, közlekedési vonalak, ahol az emberek közlekednek), **határvonalak** (falak, vasútvonalak, partok, amelyek elválasztják egymástól a területeket), **körzetek** (a város nagyobb, önálló egységei), **csomópontok** (az emberek számára elérhető helyek, amelyek lehetnek épületek, útkereszteződések vagy városi terek) és **tereptárgyak** (táblák, jelek, épülethomlokzatok, hegyek, amelyek a felszíni tájékozódást szolgálják).

Az információs térben való tartózkodás célja az, hogy olyan információk után kutassunk, amelyek kielégíthetik az információs igényeinket. A weboldalak, mobil applikációk, tudományos adatbázisok, vállalati intranetek és más információs gyűjtemények információs környezetként szolgálnak. Lynch megállapításához hasonlóan az információs környezet felépítését is megvizsgálhatjuk, amely a következő három elemmel rendelkezik: **körzetek**, **rétegek** és **csomópontok**. Ez egy újfajta, egységesített kifejezéstár, amely meghatározza azt, hogy hogyan gondolunk az információra mint térbeli környezetre.

Körzetek: az információs környezet logikai szervezésének legfontosabb kategóriái, hasonlóan a városnegyedekhez. A forgalmasabb és nagyobb információs környezetek több nagyobb körzettel is rendelkeznek, amelyeket tovább lehet tagolni kisebb részekre. Információs környezetben ilyen például a *The New York Times* (nyomtatott és online változatának) világhírek, politika, illetve technológia körzete.

Rétegek: másodlagos kategóriák, amelyek az információs tér harmadik dimenzióját jelentik, mert lehetővé teszik a térbeli közlekedést is, miközben a körzet kétdimenziós, vagyis szélthében és hosszában biztosít mozgásteret. A térbeli nézőpontváltás szempontjából nyújtanak segítséget, ami összhangban van a felhasználók kritériumával, és kiszűri a zajokat.

Csomópontok: a környezet olyan precízen meghatározott pontjai, amelyeket más néven weboldalaknak, dokumentumoknak vagy rekordoknak hívunk. Kétféle típusuk van: információs és irányjelző csomópontok. Az információs csomópontok egy bizonyos fogalomról tartalmaznak információt. Például utánanézzünk az *Amazon.com* kínálatába tartozó termékeknek, vagy elolvassuk a *The New York Times* egyik cikkét, vagyis egy különálló weboldarról beszélünk. Az irányjelző csomópontok önmagukban nem nyújtanak tartalmat, de segítenek elvezetni a releváns információs csomópontokhoz, hasonlóan, mint a megfelelő helyekre mutató közlekedési jelzőtáblák egy nagy kereszteződésben, vagy a boltok térképe egy plázában. Ilyen például egy vállalati intraneten a HR szekció, a *The New York Times* világhírek kategóriája, melynek segítségével el lehet jutni bizonyos hírekhez, vagy az angol nyelvű közgazdasági könyvek gyűjteménye az *Amazon.com*-on.

Útkeresési magatartás

Az információs útkeresés egy jól használható gyújtót biztosít, mely segít jobban megismerni, hogy az emberek hogyan ismerik ki magukat az információs környezetben. Lényegében véve ez a térbeli problémának a megoldása. Az információs útkeresés kognitív folyamatok összessége, amelyeket az ember az információs térben való navigáláshoz használ, és amelyeknek háromféle módszere létezik: **kiderítés**, **tanulmányozás** és **nézelődés**. Ezek nem új kifejezések, de csak akkor jöttek elő és nyertek értelmet, amikor az információs útkeresés kontextusába lettek elhelyezve.

Kiderítés: az útkeresés során ennél a módnál az emberek csak azt tudják, hogy mit keressenek, de azt nem, hogy hol. Ezekre a referenzkérdésekre – mint például arra a kérdésre, hogy „Ki írta a Háború és békét?” – általában egy jó válasz van.

Tanulmányozás: a kiderítésnél jóval nyitottabb a vége. Miközben az ember kutat, maga az utazás is annyira fontos, mint a célállomás. Amikor egy új információval találkozunk, kialakul az információigény, ami egy ismétlődő és állandó folyamatot eredményez. *Maria Bates* szerint a „bogyószedés” („berrypicking”) folyamatában az ember forrásról forrásra halad, és útközben „információmorzsákat” szedeget. *Peter Pirolli* és *Stuart Card* azt mondják, hogy az „információfelderítés” folyamatában az emberek az orruk után mennek, amikor információkat keresnek. Mindkét modell az információkeresés térbeli folyamatát írja le, végeredményben pedig az információs útkeresés fogalmát támasztják alá. Ilyen kérdés például, hogy „Hova menjek nyaralni?”

Nézelődés: az előző két módszer az információs szükségletet fejezi ki, a harmadik kategória viszont egészen mást. Az emberek nem állandóan keresnek valamit, mert van, amikor más a motivációjuk, például szórakozni szeretnének, vagy szeretnék elütni az idejüket. Ilyen például az is, amikor valaki ránéz a leveleire vagy a közösségi hálóra, amíg a buszra vár.

Az útkeresés főbb alapelvei

Hat olyan alapelv van, amit az információs környezet kialakításánál figyelembe kell venni: **szervezett körzetek**, **rugalmas rétegek**, **tájékozási pontok**, **tájékozási ismeretek**, **egyenes utak** és **koherens interakció**. Ezeknek az alapelveknek a jobb megértését segíti a kereső alkalmazások gyors készítését támogató *Twigkit* nevű szoftver és a *Google Search Appliance* segítségével összeállított példa, amely egy filmgyűjteményen keresztül azt mutatja be, hogy hogyan nézhet ki az információs útkeresés, de választhatnánk bármilyen más témát is.

- **Szervezett körzetek:** elengedhetetlenek ahhoz, hogy a felhasználók megértsék az információs környezet legfontosabb alapjait. A körzeteknek a felhasználók észjárásához kell igazodniuk. A filmekkel kapcsolatban az ember arra gondol, hogy milyen műfajú egy bizonyos film: akció, dráma, vígjáték, vagy thriller. Gyakorlatilag minden terület rendelkezik valamilyen meghatározó

szervezeti felépítéssel, amelyeknek az információs környezet körzeteit kell alkotniuk. A körzeteiket világosan kell bemutatni a felhasználóknak, akár hagyományos webes navigálás formájában is. Ennek megfelelően az URL-rendszernek is a körzetre kell épülnie.

- **Rugalmas rétegek:** a körzetek merev hierarchiájának fontos kiegészítői, amelyek a felhasználók számára a másodlagos feltétel szerinti szűrés lehetőségét biztosítják. Ennek a két alapelvnek egymással szorosan együtt kell működenie.
- **Tájékoztató pontok:** úgy, mint a térképeken az „Ön itt áll” megjelölés, ez az alapelv arra szolgál, hogy segítsen a felhasználóknak eligazodni az információs útvesztőben. A tájékoztató pontok megmutatják, hogy a felhasználó éppen melyik körzetben böngészik, milyen rétegeket alkalmazott, és milyen keresőszavakat gépelt be. Biztonságérzetet adnak, és megelőzik a felhasználóban az elveszettség érzetének kialakulását.
- **Tájékoztató ismeretek:** egy másik alapelv, amely támogatja az eligazodást. Miközben a tájékoztató pontok inkább azt írják le, hogy merre járt a felhasználó, a tájékoztató ismeretek annak megállapítását segítik, hogy mi legyen a következő állomás. Ez hasonlít arra, amikor egy térképet tanulmányozunk, vagy a hegy tetejéről a

különböző jelzéseket szemléljük: a tájékoztató ismeretek segítségével a felhasználók átlátják az információs környezetet. Az adatmegjelenítés egy kiváló eszköz arra, hogy növelje az alapelv hatékonyságát.

- **Egyenes utak:** a felhasználók folyamatos haladását biztosítják az információs útvesztőben. Erre jó példák a linkek, amelyek bizonyos tartalmakhoz vezetnek. Amikor például egy filmmel kapcsolatos információs csomópontot tanulmányozunk, az azonos műfajú filmekhez, vagy ugyanannak a rendezőnek más filmjeihez vezető egyenes utak elegendő választási lehetőséget nyújtanak.
- **Koherens interakció:** a legfontosabb alapelv. A körzetekkel, rétegekkel és kulcsszavas kereséssel való interakciónak egyszerűen és zökkenőmentesen kell működenie. A rétegeknek nem csak keresőmódban kell elérhetőnek lenniük, és a kulcsszavas keresés sem különülhet el a körzektől. Ehelyett a felhasználóknak el kell jutniuk a körzetekbe, alkalmazniuk kell a rétegeket, és ismétlődő, illetve kötőszavas kereséseket kell végrehajtaniuk.

/TATE, Tyler: *Information Wayfinding. = Online Searcher*, 38. köt. 1. sz. 2014. p. 16–21./

(Császár János)

Töltsön fel prezentációkat a Digitális Képtárházba!

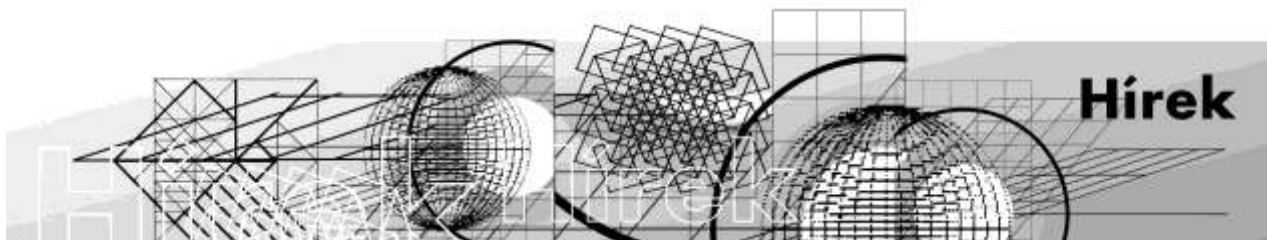
A Digitális Képtárház prezentációinak száma már meghaladja a 100 tételt.

Minden prezentációt befogadunk, amelyben vizuális tartalom (pl. rajz, fénykép, grafikon, képernyőfotó, animáció stb.) is szerepel és legalább tíz diaképből áll. Elsősorban oktatási, tudományos és kulturális témájú, Microsoft PowerPoint és Prezi dokumentumokat gyűjtünk. A PowerPoint fájlokból Flash-verziót is készítünk, így ezek közvetlenül a böngészőben is megnézhetők, az eredeti .ppt vagy .pptx kiterjesztésű fájl letöltése nélkül.

A prezentációk felajánlást várjuk az alábbi két email-címen nagy.ertzsebet@oszk.hu; dka-info@mek.oszk.hu, valamint a DKA kapcsolat oldalán. A prezentáció befogadásához felhasználási engedélyre is szükségünk van, melyben a küldő nyilatkozik arról, hogy a prezentációkat használhatjuk és szolgáltathatjuk Képtárházunkban. Ha valaki a már feltöltött prezentációk között szeretne keresni, akkor a kezdőlapon jobbra fent a lenyitható menüből válassza ki a prezentáció műfajt. Ezután kereshet a feltüntetett keresőmezőben (alkotó, cím, téma). A gyűjtemény böngészése elsősorban diákok számára lehet hasznos; segítheti őket a tanulásban, illetve mintákat adhat a prezentációkészítésre.

/Forrás: <http://www.oszk.hu/hirek/prezentaciokat-is-gyujt-a-digitalis-keptarhazban/>

(F. Iné)

A Firefox OS hosszú távú projekt

Az operációs rendszer eddig nem igazán terjedt el, de ez egyáltalán nem keseríti el a Mozillát.

Andreas Gal, a szervezet technológiai vezetője a barcelonai *Mobil Világkongresszuson* (MWC) azt mondta, hogy végre meg kell vetniük a lábukat a mobil piacon, ez egzisztenciális kérdés a számukra. A Firefox OS piaci részesedése még olyan kicsi, hogy a piackutatók nem tudják mérni, ennek ellenére Gal hangsúlyozta, hogy az operációs rendszer rendkívül fontos a Mozillának és nem aggódnak a piaci részesedésük miatt, számukra ugyanis ez egy hosszú távú projekt. Terveik szerint a Firefox OS-t futtató készülékek elsősorban a fejlődő országokban terjednek el számottevően.

A szervezet az MWC-n bejelentette, hogy együttműködik az Orange nevű szolgáltatóval. A kooperációnak köszönhetően 13 afrikai és közel-keleti államba (Egyiptom, Szenegál, Tunézia, Kamerun, Botswana, Mali, Elefántcsontpart, Niger, Kenya, Madagaszkár, Mauritius, Jordánia és Vanuatu) juthatnak el a Firefox OS-t futtató termékek.

Az Orange Klif nevű készülék kevesebb, mint 40 dollárba kerül majd, két SIM-helyet, 2 megapixeles kamerát és MicroSD-bővítőhelyet kínál, a gyártója pedig az Alcatel. A Mozilla - érthetően - azt a trendet akarja kihasználni, hogy több millióan csak a közeljövőben fognak először csatlakozni a világhálózathoz és ezt a mobiljukkal teszik majd meg, ezt a piaci szegmenst akarják meghódítani. Gal hozzátette, hogy az Androiddal ellátott mobil eszközök

túl drágák például az indiai vagy a bangladesi felhasználóknak.

Li Gong, a Mozilla elnöke a Firefox OS aktuális helyzete kapcsán kijelentette, hogy két évvel ezelőtt az operációs rendszer még csak ígéret volt, de a tavalyi *Mobil Világkongresszuson* már megmutatták, hogy a szoftver számos árszegmenst lefed. Most pedig azt ünneplik, hogy minden kontinensen megjelennek a Firefox OS-t futtató készülékek. Egyúttal büszkéek arra, hogy immár több nagy partnerük (KDDI, LG, Telefónica, Verizon Wireless) is van, akik mind hozzájárulnak az új kategóriás, intuitív és egyszerű módon használható operációs rendszer fejlesztéséhez.

Maynard Ngu, a Cherry Mobile vezérigazgatója kiemelte, hogy néhány hónappal ezelőtt piacra dobták a Fülöp-szigeteken az ACE nevű okostelefont, amelyen szintén a Firefox OS működik. Ez jelenleg a világ legolcsóbb okostelefonja. A Mozillával való szoros együttműködésnek köszönhetően a jövőben is olcsó és jól használható mobil eszközöket akarnak kínálni az embereknek. A Mozilla egyúttal bepillantást nyújtott a Firefox OS közeljövőjébe: az új változatokat jobb teljesítmény, a többmagos processzorok támogatása, kibővített adatvédelmi funkciók és tovább javított WebRTC-támogatás jellemzik majd, és persze továbbra is elérhető lesz az NFC-támogatás. A mostani bejelentések és együttműködések következtében a Firefox OS immár több mint 40 országban összesen 17 okostelefon-modellen lesz jelen.

/Forrás: <http://sg.hu/cikkek/110969/a-firefox-os-hosszu-tavu-projekt/>

(B. Bné)

CIVIC Epistemologies – Állampolgári részvétel a digitális kulturális örökség feltárásában és kutatásában

A projekt kezdete és időtartama: 2014. augusztus 1. – 2015. november 30.

A projekt fő célja: egy útmutató – Roadmap – elkészítése az elektronikus infrastruktúrák (e-Infrastructures) olyan felhasználásához, amely elősegíti az európai civil szféra és az európai állampolgárok bevonását a digitális kulturális örökség és a humán tudományok kutatásába, feldolgozásába. A projekt továbbá előtérbe helyezi a nyílt hozzáférésű anyagok és programok használatát (open data, open source and open innovation).

A projekt rövid bemutatása: Az utóbbi években világszerte egyre több sikeres, úgynevezett crowdsourcing jellegű együttműködés indult kultu-

rális intézmények, digitális állományok fenntartói és a társadalom többi tagja között. Természettudományos területen az úgy nevezett citizen science módszer is működik, amelyet most a bölcsészettudományok terén is megpróbálnak több helyütt alkalmazni.

Mind a crowdsourcing, mind a citizen science egyfajta önkéntesség, amikor a civil résztvevők kisebb-nagyobb feladatot végeznek el az adott gyűjtemény számára (például egy nyers digitális képgyűjtemény valamilyen szintű feltárását, címkézését vállalták egy online felületen az intézményen kívüli szereplők). Az önkéntesek részint adatokat gyűjtenek, dolgoznak fel (citizen science), részint már meglévő állományok, halmazok feldolgozását, adatolását, nyilvánossághoz való közvetítését segítik (crowdsourcing).

Sikeres esetben a felhasználók olyan nagy számát (crowd = tömeg) sikerül bevonni, hogy az jelentősen segíti például egy feltáró, leíró munkát (amelyet aztán szakemberek ellenőrizhetnek, tovább pontosíthatnak). Ez megoldást nyújthat arra a problémára, amit hazánkban is tapasztalunk, hogy a közgyűjteményekben folyamatosan gyűlnek a dokumentumok, tárgyak, iratok, amelyek feldolgozása, a nyilvánossághoz való közvetítése sokszor azért lassú, vagy áll le, mert az adott intézményben egyszerűen nincs elegendő emberi kapacitás az adott munka elvégzésére. Ilyen módon kérte például az Ausztrál Nemzeti Könyvtár a hírlap digitalizációs projektjében a szövegfelismerő program által vétett hibák javításában a résztvevők segítségét.

Ehhez hasonlóan az OSZK-ban formálódik az igény egy hasonló együttműködésre: A több mint 500 000 darabból álló gyászjelentés gyűjteményünket sok éve digitalizálta a mormon egyház, de az adatfeldolgozást csak külső önkéntesekkel tudnánk megoldani. Részünkről ez lenne jó példája, az olyan elfekvő, könyvtári digitális állománynak, amelyet saját erőből biztosan nem, de külső segítséggel közkinccsé tudnánk változtatni.

A CIVIC Epistemologies ezt a „munkamódszert” kívánja a kulturális örökség kutatásában és humán tudományok terén terjeszteni. 11 európai ország részvételével 2014. augusztus elsején indult a 16 hónapos projekt, amelyhez az Országos Széchényi Könyvtár is kapcsolódott.

A CIVIC projekt többek között a közgyűjtemények (Cultural Heritage institutions) területén igyekszik

kutatni, felmérni az igényeket, lehetőségeket és segítséget adni, hogyan és mire lehetne külső önkénteseket, a civil szférát bevonni a rejtett kincseink feltárásába, a nyilvánosságához való közvetítésébe.

A projekt során készül egy mintaalkalmazás, amelyre már konkrét példát mutatott is az angol Coventry Egyetem képviselője. Egy mobil alkalmazás segítségével Coventry egy adott részének helyörténetét dolgozták fel.

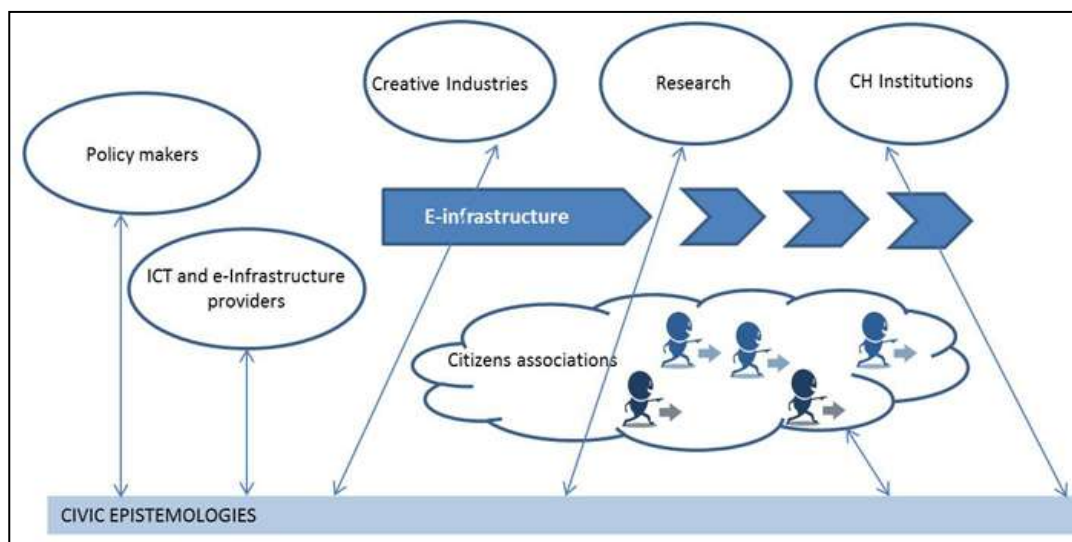
A projekt Magyarországon bemutatja és népszerűsíti a crowdsourcing eljárások különféle sikeres és működő példáit.

Az OSZK kiemelt feladata a kulturális örökség intézményeiben olyan lehetőségeket keresni, amelyek keretében bevonhatók az online mozgósítható és motiválható civilek nagy tömegei, és biztosítható a tömegesen létrehozott, gyűjtött adatok minőség-ellenőrzése is.

2015. júliusában a projekt egyik workshopját Budapesten, az OSZK-ban szervezzük, amelyre várjuk az érdeklődő hazai közgyűjteményeket is.

A projektben résztvevő intézmények:

- Ministero dello Sviluppo Economico (IT) – Olasz Gazdasági és Fejlesztési Minisztérium – koordináció
- Promoter srl (IT) – technikai koordináció
- Riksarkivet (SE) – Svéd Nemzeti Levéltár
- Prussian Cultural Heritage Foundation (DE)
- Országos Széchényi Könyvtár
- Katholieke Universiteit Leuven (BE)
- Coventry University (UK)
- University of Malta (M)
- Poznań Supercomputing and Networking Center (PL)
- Waterford Institute of Technology (IE)
- Arctur d.o.o. (SI) – Az internet alapú számítástechnikát (Cloud Computing) Szlovéniában leginkább támogató
- European Grid Initiative Foundation (NL)

Elérhetőségek:

A kezdeményezés honlapja: CIVIC Epistemologies

/Forrás: <http://www.oszk.hu/civic/>

(B. Bné)

EU-vita a földrajzi alapú blokkolás eltörléséről

Sok netes videót nem láthatunk, mert az elérése Magyarországon le van tiltva. A belső piaci biztos eltörlőné ezt a korlátozást, mások óvatosabbak.

Gyakori jelenség, hogy a felhasználók a YouTube vagy más videomegosztó platform esetében egy felvétel megtekintése előtt a felirattal találkoznak, hogy az anyag az adott országban nem látható. Mindez korlátozza a filmekhez, televíziós

műsorokhoz vagy éppen a sportközvetítésekhez való hozzáféréseket, illetve lehetővé teszi, hogy az egyes országokban eltérő árakat állapítsanak meg a webes áruházak.

„Szívem mélyéről gyűlölöm a geoblokkolást” – nyilatkozta *Andrus Ansip*, az *Európai Bizottság* digitális egységes piacért felelős alelnöke, aki szerint nagyon gyorsan fel kellene számolni ezt a korlátozást. Csupán néhány esetben tartja a földrajzi alapú blokkolást elfogadhatónak, például az online szerencsejáték esetén. „Ez az elavult módszer és a szabad digitális belső piac kizárja egymás létét. Minden falat le akarok bontani a web útjából, hogy az emberek ugyanolyan szabadon mozoghassanak online az országok között, mint a határellenőzés nélküli kontinensen.”

Az *Európai Parlament* zöld frakciója üdvözölte a tényt, hogy a Bizottság nem hódol be a lobbistáknak, véleményük szerint ez segítheti a belső kulturális gátak lebontását. Ansip konkrét terveit május hatodikán fogja majd ismertetni, de nincsenek illúziói afelől, hogy ne lennének majd ellenzői terveinek. Kemény csatára számít egy ilyen komoly döntés életbe lépése előtt. Az illetékesek meg akarják vizsgálni, hogy a határon túli szolgáltatások árai hogy alakulnak az online szférában, modernizálni kell a szerzői jogokat és egyszerűsíteni kell a külföldi értékesítésre vonatkozó ÁFA-szabályozást is. Ansip egyben felhívta a figyelmet az információs gazdaság és a felhőszolgáltatások növekvő jelentőségére, melynél meg kell őrizni a személyes adatok biztonságát.

Az első ellenző nem meglepő módon a netsemlegességet ellenző *Günther Oettinger*, aki azt hangsúlyozta, hogy ezen a területen nem szabad gyorsan lépni és nem lehet a vízzel együtt a kádban lévő gyermeket is kiönteni. Mindenképpen meg akarja vizsgálni, hogy a nyitás – vagyis a korlátozások eltörlése – milyen hatással lenne például a filmiparra. Hivatkozási alapja szerint nem szabad, hogy a piac kicsi szereplői legyenek a vesztesek és csak a nagyok maradjanak meg egy a korábbi-

nál nagyobb piacon. Ez azért is fontos, mert meg kell őrizni a kulturális sokszínűséget.

Az Európai Unió digitális területért és társadalomért felelős biztosa ugyanakkor támogatná, hogy a távközlési cégekre lazább szabályok vonatkozzanak. Szerinte az Európai Uniónak lehetővé kell tennie, hogy a vállalatok képesek legyenek a szükséges összegeket befektetni a szélessávú hálózatok kiépítésébe és fejlesztésébe. Úgy véli, bizonyos közérdekű szolgáltatások előnyösebb helyzetbe kerülhetnének a világhálón, de ehhez a szolgáltatóknak bizonyítaniuk kellene, hogy a kapott segítség nélkül nem tudnák kínálni a szolgáltatásokat.

Korábban egyébként *Andrus Ansip* azt is bírálta, hogy az uniós tagállamok kormányai nem szüntetik meg ez év végétől a külföldi, unión belüli mobiltelefonálásért fizetendő roamingdíjakat. Az internetsemlegesség területén *Ansip* szerint egységes szabályokra van szükség, valamint arra, hogy az előírások garantálják, hogy a felhasználók szabadon hozzáférhessenek az internethez, valamint, hogy az iparág motivált legyen az innovációra.

/Forrás: <http://sg.hu/cikkek/111555/eu-vita-a-foldrajzi-alapu-blokkolas-eltorleserol/>

(B. Bné)

Könyvtártörténet-írásunk az 1945 utáni korszakról

Nagy érdeklődés kísérte a „Könyvtártörténet-írásunk az 1945 utáni korszakról: korábbi és mostani munkálatok című tudományos rendezvényt, melyet a *Könyvtár- és Információtudományi Intézet és Könyvtártudományi doktori program*, valamint a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete Társadalomtudományi Szekciója* szervezett 2015. március 23-án az *ELTE BTK Kovács Máté-teremben*.

Kiszl Péter nyitó előadásában kiemelte, hogy a könyv-, könyvtár- és sajtótörténet kutatása és oktatása szerves egységben jelentkezik az intézet törekvéseiben. Emlékeztetett a tudós elődök: *Kovács Máté, Fülöp Géza, Voit Krisztina* és mások munkásságára, majd tájékoztatott az *ELTE* könyvtáros-képzésében újra meginduló könyvtörténet specializációról. A történeti alap kutatások folytatása szélesebb körű szakmai együttműködést igényel, ezt felismerve – a mesterszakos és dokto-

randusz-hallgatókat is bevonva – kapcsolódott be a Könyvtár- és Információtudományi Intézet A magyarországi könyvtárügy története a Rákosi-korszakban 1945–1956 munkacímű kötet készítésének háttér munkálataiba.

Ezután *Sonnevend Péter* projektvezető tárta fel a tavaly elindult munkát, melyben jeles kutatók – *Gáborjáni Szabó Botond, Kéglí Ferenc, Pogányné Rózsa Gabriella, Pogány György* és *Varga Katalin* – vállaltak önkéntes és önfeláldozó szerepet. Külön kiemelte, hogy a korszak a korabeli publikus dokumentumokból alig ismerhető meg érdemben, hisz egyre növekvő mértékben, végül már mindent eluralt az orwelli „kettős beszéd”. Ezért alapvető fontosságú a levéltári kutatás. A tervezett kötet arányaiban eltér a korábbi, Kovács Máté által fémjelzett kötetektől, mivel a feldolgozás kap meghatározó szerepet. Szeretnének a szakmai felsőoktatás – és minden érdeklődő – számára jól használható (monografikus feldolgozás + szövegek + bibliográfia, kronológia, mutatók) művet készíteni. A korabeli szövegek vonatkozásában főként a levéltári dokumentumokból kívánnak meríteni. Az előadás honlapunkra kitett ppt-változata az érdeklődőknek további információkat nyújt a kötet tervezett tagolásáról és a projekt (optimális) időbeli folyamatáról.

Kovács Ilona ismertette a hatvanas években készült harmadik kötet – A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1945-től napjainkig – közelmúltban megtalált anyagát, illetve Kovács Máté törekvését e kötet megjelentetésére. Az előadás hamarosan olvasható lesz a „Könyv, Könyvtár, Könyvtáros” hasábjain, míg a *Kovács Máté Alapítvány* kuratóriuma arra készül, hogy a fennmaradt anyagot digitális formában (MEK) hozzáférhetővé tegye (ld. erről az Alapítvány kuratóriumának 2015. március 4-i üléséről közzétett, az interneten elérhető jegyzőkönyvet):

http://kovacsmatealapitvany.hu/sites/default/files/jegyzokonyv15_1.rtff#overlay-context=user/8

Pogány György előadása – Személyi tisztogatások a könyvtárakban 1945–46-ban: Igazolóbizottsági eljárások és B-listázás – fokozott érdeklődést váltott ki, tekintve, hogy a diktatúrák könyvtárügyében szervesen kapcsolódott össze az állomány és a személyzet purifikálása. Az előadást a „Könyvtári Figyelő” kívánja publikálni.

Sonnevend Péter a „Pillanatfelvétel a szabadművelődési Új Szántás folyóirat (1947–1948) könyvtári mondanivalójáról” című prezentációjában a poli-

tika- és a sajtótörténet metszőpontjában kívánta érzékeltetni az átmeneti korban egyetlen olyan orgánus működését, mely könyvtári tematikát is visszatérően vállalt. (A későbbiekben az ő dolgozata is publikálásra kerül.)

Programon kívüli ráadásként *Kéglí Ferenc* tette nyilvánossá a projekthez kapcsolódó jelentős szakbibliográfiai összeállítást (korabeli publikációk és feldolgozások):

<https://sites.google.com/site/keglisegek>

A rendezvényen készült fotók és prezentáció:

http://elte-lis.blogspot.hu/2015/03/konyvtartortenet-irasunk-az-1945-utani_26.html

/Forrás: <https://listserv.niif.hu/mailman/listinfo/katalist/>

(B. Bné)

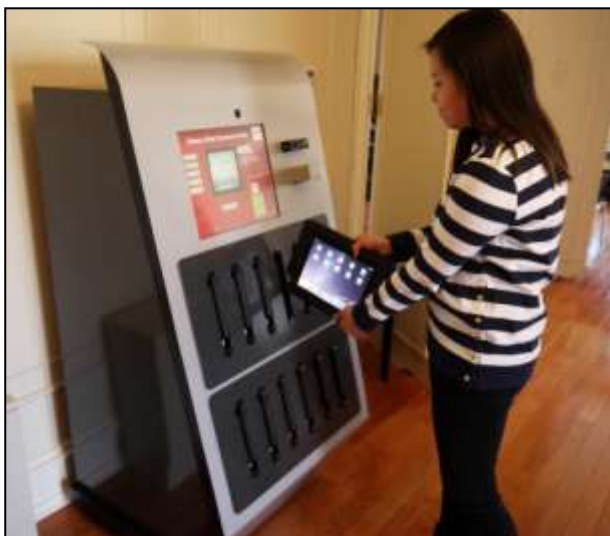
iPad-automata jelent meg egy egyetemen

Philadelphiában egész érdekes találmányt helyeztek ki egy helyi egyetemen. A Drexel Egyetem és a Philadelphiai Szabad Könyvtár közös erővel bemutatott egy eddig még nem látott fejlesztést: egy iPad-automatát. A gépben 12 iPad áll rendelkezésre, melyeket mindösszesen egy kártya lehúzásával kölcsönözhetnek ki az egyetem diákjai és a helyiek.

Az egyetem egyébként nem először fog bele ilyen kaliberű projektbe, hiszen ők kezdték el először használni a hasonló elveken működő MacBook-automatát is. A lényeges különbség, hogy a MacBook-automata esetén a szolgáltatást csak a diákok és a tanárok vehették igénybe 5 óra időtartamra, amit később kiterjesztettek 24 órára, míg az iPad verzió esetében akár a helyi lakosok is kikölcsönözhetnek egy iPad készüléket. A készülék 4 óra hosszat lehet az ember kezei között, majd a 4 óra leteltével vissza kell azt szolgáltatni.

A philadelphiai Mantua és Powelton lakosai a szolgáltatást úgy vehetik igénybe az egyetemen, hogy a Philadelphiai Szabad Könyvtár-kártyájukat lehúzzák a gépen, és a lehúzástól számított négy óra áll a rendelkezésükre, hogy használják az iPadet. A diákok pedig ugyanennél a gépnél a Drexel azonosítókártyájukkal tehetik meg ugyanezt. A felhasználóknak továbbá a személyes adatok miatt sem kell aggódniuk, mivel minden ada-

tunkat törli az automata, amint visszahelyezik a helyére az iPadet.

Az iPad Air 2-ket egyébként előtelepítve lehet kölcsönözni. Az előtelepített alkalmazások segítenek majd a tanulásban, információk keresésében, videó- és képszerkesztésben, a művészetek megismerésében és a digitális történetmesélésben. Persze szórakoztató alkalmazások is helyet kaptak az alapvető alkalmazások között, mint például újságok, játékok, de akár filmkölcsönző programok is.

Az iPadre letöltött alkalmazásokat gondosan válogattuk össze, hogy támogassuk a gyerekek, fiatalok és felnőttek digitális műveltségének fejlesztését.

Eme kijelentése mellé *Siobhan A. Reardon* – a Philadelphiai Szabad Könyvtár igazgatója – még

hozzátette, hogy az egyetemmel való olyan közös projektjeik, mint például a kiépített hotspotok, nem csak a tanulók, de a lakosság érdekeit is szolgálják.

Ha egy kicsit utánajárunk a dolognak, akkor kiderül, hogy ez a szerkezet már hosszú ideje üzemel máshol is, például St. Joe Állami Közkönyvtárban. A gépet ott még tavaly januárjában állították ki, és valószínűleg azóta is gond nélkül üzemel. Az elv itt is ugyanaz, de a kölcsönzés csak 3 óra erejéig ingyenes. Ha az időt túllépjük, minden megkezdett óra után 1 dollárt kell fizetnünk.

Persze a Drexel Egyetemen sem áll meg itt a fejlesztés. Az egyetem dékánja további lehetőségeket keres, amivel segítheti a helyi lakosoknak és az egyetem hallgatóinak az ismereteik bővítését. Szerinte a legfontosabb, hogy az emberek megtanulják, hogy találhatnak rá információkra, hogyan tanulhatnak maguktól, és hogyan kezelhetik magabiztosan a különböző információforrásokat.

/Forrás: http://imagazin.hu/ipad-automata-jelent-meg-egy-egyetemen/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=ipad-automata-jelent-meg-egy-egyetemen/

(F. Iné)

Kiszorítják a papírt az e-könyvolvasók?

Felmérés szerint Európában az elmúlt évben 40 százalékkal nőtt az e-könyvolvasók piaca, világszerte pedig a növekedés üteme elérte a 20 százalékot. A trend a magyar piacon is érvényesül.

A közeljövőben nem várható jelentős változás az e-könyvolvasók külső megjelenésében. Az e-könyvpiac növekedése ellenére mégis mintha ragaszkodnánk a papírhoz, a könyv formájához vagy akár illatához.

A KSH adatai szerint 2012-ben a digitális könyvek, valamint az e-könyvek forgalma meghaladta a félmilliárd forintot hazánkban. Ez a szám 2013-ra már 862 millió forintra nőtt.

Péterfi Rita olvasásszociológus, a Pest Megyei Könyvtár munkatársa a *Kossuth Rádió Napközben* című műsorában elmondta, hogy hazánkban elsősorban a szerzői jogokat illetően merülnek fel kérdések a könyvek letöltésével kapcsolatban. Hoz-

zátette, hogy vannak megoldásra váró technikai problémák is. Az olvasásszociológus szerint a legfontosabb maga az olvasás. Megfér mind a két lehetőség egymás mellett, az élethelyzet és a körülmény határozza meg választásunkat – mondta.

Farkas István e-blogger szerint a hiánygazdaság szülte a magyar e-könyvpiacot másfél évtizeddel ezelőtt. Könnyebben és bármikor elérhető, többek között például a gyengén látók vagy a határon túliak számára is – fűzte hozzá a műsorban. Megjegyezte, hogy az e-könyvek olcsóbbak, mint a papíralapú társaik: hiszen az első példány előállítása után a többszörözés ingyen van. *Farkas István* azt mondta, hogy az e-könyv megjelenése

átrendezi a piacot, de a papírkönyvek presztízse nőni fog. „A tévé nem ölte meg a színházat, a DVD sem a mozit” – mondta.

Nyáry Krisztián író szerint is az élethelyzet határozza meg azt, hogy melyik platformot választja az olvasó. Hozzátette, hogy a két platform olvasói nem konkurenciái egymásnak, hanem inkább erősítik egymást. Kiemelte, hogy felnőtt egy generáció, amelynek a digitális betű vált elsődlegessé.

/Forrás: <http://www.hirado.hu/2015/03/25/kiszoritjaka-papirt-az-e-konyv-olvasok/>

(F. Iné)

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

Bényei Miklós
Berke Barnabásné
Császár János
Drótos László
Fonyó Istvánné
Hegyközi Ilona
Kalmár Csilla
Páll Zoltán
Piros Attila
Racsko Réka

